

Досвід країн Співдружності Незалежних Держав у питаннях правового регулювання медіації в господарських спорах

Стаття присвячена висвітленню досвіду країн Співдружності Незалежних Держав у питаннях правового регулювання медіації у господарських спорах. Автором проаналізовано загальний розвиток медіації у світі та визначено особливості її розвитку в країнах Співдружності Незалежних Держав. Здійснено висновок щодо проблем, які об'єднують країни Співдружності Незалежних Держав у питаннях використання медіації. Проаналізовано праці вірменських, російських, грузинських науковців, у яких визначено, що від запровадження та використання медіації у господарських спорах вирають держава та суспільство. Держава отримує можливість делегувати частину своїх повноважень пересічним громадянам, а суспільство вчиться відповідальності за прийняття власних рішень. Автором проаналізовано досвід Азербайджану, Киргизстану, Грузії, Казахстану, Вірменії, Білорусії, Молдови, Грузії, Узбекистану, Монголії щодо правового регулювання медіації. Здійснено аналіз перспектив розвитку медіації в Таджикистані та Туркменістані. Взято до уваги дослідження вірменського науковця щодо моделей медіації та зроблено висновок, що в країнах Співдружності Незалежних Держав існують обов'язкова і добровільна моделі медіації. Автором зроблено висновок, що у переважній більшості країн медіація здійснюється на підставі законів про медіацію. У таких країнах, як Білорусь, розроблено низку нормативно-правових актів, які визначають порядок здійснення медіації, форми документів під час її організації, порядок ведення реєстру медіаторів. У Казахстані затверджено порядок навчання медіаторів. Досвід Азербайджану показує можливість затвердження дорожніх карт здійснення медіації. Також автором здійснено висновки, що майже у всіх країнах Співдружності Незалежних Держав проводяться спільні дослідження з країнами Європейського Союзу та з міжнародними організаціями, які підтримують розвиток медіації в країнах Співдружності Незалежних Держав. Проаналізовано, що досвід країн Співдружності Незалежних Держав є важливим і для України, оскільки всі ці країни мають спільне минуле у складі Радянського Союзу. Автором зроблено висновок, що деякі проблеми, такі як неготовність громадян активно використовувати інші способи вирішення спорів, існують і в Україні. Відтак, дослідження є практичним та таким, що дозволяє Україні оцінити розвиток медіації в країнах, які також мають спільне радянське минуле.

Ключові слова: медіація, медіатор, господарські спори.

В.В. Полищук
аспірант,

Університет економіки та права «КРОК»

Опыт стран Содружества Независимых Государств в вопросах правового регулирования медиации в хозяйственных спорах

Статья посвящена освещению опыта стран Содружества Независимых Государств по вопросам правового регулирования медиации в хозяйственных спорах. Автором проанализи-

рвано общее развитие медиации в мире и определены особенности ее развития в странах Содружества Независимых Государств. Осуществлен вывод о проблемах, которые объединяют страны Содружества Независимых Государств по вопросам использования медиации. Проанализированы труды армянских, российских, грузинских ученых, в которых определено, что от внедрения и использования медиации в хозяйственных спорах выигрывают государство и общество. Государство получает возможность делегировать часть своих полномочий гражданам, а общество учится ответственности за принятие собственных решений. Автором проанализировано опыт правового регулирования медиации в Азербайджане, Кыргызстане, Грузии, Казахстане, Армении, Белоруссии, Молдове, Грузии, Узбекистане, Монголии. Осуществлен анализ перспектив развития медиации в Таджикистане и Туркменистане. Принято во внимание исследования армянского ученого относительно моделей медиации и сделан вывод, что в странах Содружества Независимых Государств существуют обязательная и добровольная модели медиации. Автором сделан вывод, что в большинстве стран медиация осуществляется на основании законов о медиации. В таких странах, как Беларусь, разработан ряд нормативно-правовых актов, определяющих порядок осуществления медиации, формы документов при ее организации, порядок ведения реестра медиаторов. В Казахстане утверждён порядок обучения медиаторов. Опыт Азербайджана показывает возможность утверждения карт осуществления медиации. Также автором сделаны выводы, что почти во всех странах Содружества Независимых Государств проводятся совместные исследования со странами Европейского Союза и с международными организациями, которые поддерживают развитие медиации в странах Содружества Независимых Государств. Проанализировано, что опыт стран Содружества Независимых Государств является важным и для Украины, поскольку все эти страны имеют общее прошлое в составе Советского Союза. Автором сделан вывод, что некоторые проблемы, такие как неготовность граждан активно использовать другие способы разрешения споров, существуют и в Украине. Следовательно, исследование является практическим и таким, что позволяет Украине оценить развитие медиации в странах, которые также имеют общее советское прошлое.

Ключевые слова: медиация, медиатор, хозяйственные споры.

V. Polishchuk
PhD student
“KROK” University

Experience of the countries of the Commonwealth of Independent States in the legal regulation of mediation in economic disputes

The article is devoted to coverage of experience of the countries of the Commonwealth of Independent States in the legal regulation of mediation in economic disputes. The author has analyzed the general development of mediation in the world and identified the characteristics of its development in the countries of the Commonwealth of Independent States. A conclusion has been made on the problems that are common for the countries of the Commonwealth of Independent States in terms of using mediation. The author has analyzed the works of Armenian, Russian and Georgian scientists indicating that it is the state and the society that would benefit from implementation and use of mediation in economic disputes. The state gets the opportunity to delegate a part of its authorities to citizens, and the society learns to be responsible for making its own decisions. The author has analyzed the experience of Azerbaijan, Kyrgyzstan, Georgia, Kazakhstan, Armenia, Belarus, Moldova, Georgia, Uzbekistan, and Mongolia in legal regulation through mediation. Analysis of the prospects of mediation development in Tajikistan and Turkmenistan has been made. An Armenian scientist's research on the models of mediation has been taken into consideration, and a conclusion has been made that there are compulsory and voluntary models of

mediation in the countries of the Commonwealth of Independent States. The author has concluded that mediation is carried out in the vast majority of countries based on the mediation laws. In countries such as Belarus, there is a number of regulations that determine the procedure for mediation, the forms of documents during its organization, and the way of maintaining the register of mediators. The procedure of mediators' training was approved in Kazakhstan. Azerbaijan's experience demonstrates a possibility of approving roadmaps for conducting mediation. The author has also concluded that almost all countries of the Commonwealth of Independent States carry out joint researches with the countries of the European Union and international organizations that support the development of mediation in the Commonwealth of Independent States. It has been established that the experience of the countries of the Commonwealth of Independent States is also important for Ukraine, since all these countries have a common past as a part of the Soviet Union. The author has concluded that some problems also exist in Ukraine, for example, reluctance of citizens to actively apply other methods of resolving disputes. Therefore, the research is practical and it allows Ukraine to assess the development of mediation in the countries that have a common Soviet past.

Постановка проблеми

З кінця минулого століття медіація стала одним із способів урегулювання спорів у країнах Західного Світу. Дослідження медіації у світі постійно підтверджують зацікавленість країн Співдружності Незалежних Держав у питаннях упровадження та використання медіації в господарських спорах. Україна не є членом Співдружності Незалежних Держав. У той же час, нашу державу об'єднує спільне минуле під час перебування у складі Радянського Союзу з країнами, які наразі входять до складу Співдружності Незалежних Держав. Деякі проблеми, що заважають розвитку медіації в Україні, є схожими з країнами Співдружності Незалежних Держав. Досвід упровадження медіації та аналіз шляхів використання медіації на практиці є корисним і для України. Такий досвід дає можливість оцінити переваги та недоліки моделей медіації й форм медіації, які вже запроваджено в країнах Співдружності Незалежних Держав.

Аналіз останніх публікацій і досліджень

Дослідженнями медіації в країнах Співдружності Незалежних Держав займаються Н. Розепашвілі, І. Саргсян, М. Тцебучава, Т. Шамлікашвілі. Більшість інформаційного матеріалу міститься у звітах, що підготовлені Світовим банком, Міжнародною організацією з розвитку права,

Європейським Союзом, Європейським банком реконструкції та розвитку, Швейцарським бюро з питань співробітництва з Киргизькою Республікою.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

У більшості наукових праць вивчається досвід країн Європейського Союзу. Однак, упускається необхідність розуміння специфіки розвитку медіації в країнах Співдружності Незалежних Держав, які мають спільне з Україною радянське минуле.

Формулювання цілей статті

Метою статті є подальша теоретична розробка сутності медіації, визначення моделей та принципів медіації в господарських спорах, особливостей функціонування медіації.

Виклад основного матеріалу дослідження

Закінчення «Холодної війни» повністю змінило ситуацію у світі щодо врегулювання конфліктів, поставивши нові виклики всім державам. Вірменський дослідник І. Саргсян стверджує, що для вирішення конфліктів суб'єкти господарювання спробували використовувати різні методи та прийоми, такі як переговори, медіація, примирення й арбітраж [2, с. 2].

Медіація як повноцінний спосіб урегулювання спорів почала активно застосо-

уватися у 1980-х роках минулого століття. Підтвердженням цього факту є досвід 600 великих корпорацій у Сполучених Штатах Америки, які визнали медіацію обов'язковим елементом урегулювання конфлікту [4]. Медіація стала новим викликом для суспільства і відобразила його потреби. Суспільство шукало ефективний спосіб урегулювання спорів із найменшими витратами на їх урегулювання.

Американські дослідники Тод Б. Карвер і Алберт А. Вондра зазначають, що медіація визначає й психологічну готовність керівництва корпорацій сприймати ідею щодо вирішення спору іншим способом, аніж звернення до судової системи [4]. Перемога будь-якою ціною з використанням судової системи не завжди приносить потрібний результат. Фінансові та часові ресурси, які корпорації витрачають на вирішення спору в суді, не завжди співвідносяться із результатом, що вони отримують після ухвалення рішення. Всі ці чинники надають медіації переваги над іншими способами врегулювання спорів.

Досвід корпорацій Сполучених Штатів Америки підбив підсумок щодо створення західної моделі медіації, яка характеризується волевиявленням сторін щодо її проведення, орієнтацією на інтереси сторін, конфіденційністю процесу та залученням третьої нейтральної сторони. Західна модель медіації зі Сполучених Штатів Америки почала набувати популярності в Канаді, Великій Британії, Австралії, а також в інших країнах, де вона видозмінюється та адаптується до правової системи держави [3, с. 57]. Не винятком із цього твердження є і країни Співдружності Незалежних Держав, які також активно вивчають досвід у сфері медіації та проводять спільні дослідження з країнами Європейського Союзу.

На сьогодні майже всі країни Співдружності Незалежних Держав мають різний підхід до правового порядку регулювання медіації. Причиною цього є відсутність єдиного міжнародного документа, що регулював би питання медіації.

Також у деяких країнах існують історичні фактори розвитку системи врегулювання спорів. Для прикладу, за даними дослідження Швейцарського бюро з питань співробітництва з Киргизькою Республікою, в Киргизькій Республіці серед деяких верств населення і досі популярним є вирішення спору за законом шаріату. При цьому, закон шаріату не визнається державою і не є частиною правової системи [3, с. 59]. У Вірменії, як стверджує Міжнародний фонд Вайнштейна, деякі спори можуть спочатку вирішуватися із залученням шанованого «хрещеного батька» сім'ї [8].

Разом з тим, існує фактор, який об'єднує всі країни Співдружності Незалежних Держав. У дослідженні Швейцарського бюро з питань співробітництва з Киргизькою Республікою вказується, що громадяни колишнього Радянського Союзу звикли використовувати винятково судову систему для врегулювання спорів [3, с. 59]. Цей фактор є психологічним і ускладнює швидкість запровадження медіації як позасудового способу вирішення спорів. Суб'єктам господарювання складно довіряти іншим способам вирішення спорів та визнавати їх переваги над судовим розглядом справ.

Президент Наукового та методологічного центру медіації і закону в Російській Федерації Т. Шамлікашвілі стверджує, що процес зміни підходів до врегулювання спорів відбувається [3, с. 59]. Однак, цей процес потребує значного проміжку в часі, аби громадяни оцінили переваги та ефективність медіації для вирішення власних конфліктних ситуацій у господарських спорах. Також Т. Шамлікашвілі зазначає, що переваги від нового способу врегулювання спорів мають отримати держава та суспільство [1, с. 5]. У держави виникає можливість делегувати частину своїх повноважень пересічним громадянам, а суспільство вчиться відповідальності за прийняття власних рішень, які йому ніким не нав'язані [1, с. 5].

На думку вірменського дослідника І. Саргсян, складно оцінити процес медіації

з погляду успіху та невдач для держави та суспільства, оскільки в теорії медіації мало консенсусу щодо розуміння поняття «успішна медіація» [2, с.3].

Наразі ж країни Співдружності Незалежних Держав можуть оцінювати успішність процесу медіації в господарських спорах завдяки практичним дослідженням серед корпорацій у Сполучених Штатах Америки. Прикладом цього є досвід корпорації Chevron, для якої використання медіації допомогло зекономити 675 000.00 дол. США за весь період урегулювання конфлікту [4].

Медіацію можна класифікувати за тією роллю, яку вона виконує в державі та суспільстві. Вірменський дослідник медіації І. Саргсян визначає обов'язкову, необов'язкову і гнучку моделі медіації [2, с. 2]. Обов'язкова медіація направлена на конкретні результати, що держава прагне здобути. Це може бути зменшення кількості судових справ. Необов'язкова медіація забезпечує сприятливі умови для її використання. Гнучка медіація дозволяє виявляти проблеми та надавати суспільству переваги такого способу вирішення спорів [2, с. 2]. Про гнучку модель медіації можна говорити в державах, які проводять наразі дослідження і реалізують пілотні проекти. В деяких випадках у країні може існувати змішана модель медіації, що означає обов'язковість медіації виключно для конкретних спорів у певній галузі права. Наразі, говорячи про моделі медіації в країнах Співдружності Незалежних Держав, можна виділити обов'язкову та добровільну медіацію.

Обов'язкову модель медіації визначено в Законі Азербайджанської Республіки «Про медіацію», який було прийнято 29.03.2019 року. Закон набуде чинності 01.07.2020 року. Медіація буде застосовуватися до всіх економічних спорів, у тому числі до спорів з іноземним елементом (підпункт 3.1.1. пункту 3.1. статті 3) [13]. У випадку наявності такого виду спору, сторони мають обов'язково звернутися до медіатора до моменту подання документів у суд.

Азербайджанська Республіка поки що є однією з небагатьох країн колишнього Радянського Союзу, яка вирішила впровадити обов'язковість процедури медіації в господарських спорах. До прийняття такого рішення країна йшла з 2003 року [5, с. 1]. Перші спроби впровадження та застосування медіації в Азербайджанській Республіці було зроблено завдяки змінам до Цивільного процесуального кодексу, в якому держава гарантувала захист порушених та оспорюваних прав і свобод у судовому порядку, за винятком випадків, коли захист повинен здійснюватися в позасудовому порядку [5, с. 1]. На сьогодні Азербайджанська Республіка не лише прийняла Закон «Про медіацію», але і за підтримки Європейського Союзу розробила Дорожню карту створення системи медіації. У червні 2018 року було розроблено таку Дорожню карту в Ясамальському районному суді м. Баку [6, с. 9].

Про обов'язкову медіацію можна говорити і в Киргизькій Республіці, де наразі реалізується пілотний проект щодо обов'язкової судової медіації. Правовою основою для існування медіації в Киргизькій Республіці є Закон № 161 «Про медіацію», який було прийнято 22.06.2017 року [14]. Всі суперечки в судах автоматично передаються медіатору за умови, що такі справи не належать до категорії справ про банкрутство або справ, що пов'язані з діяльністю Уряду Киргизстану [3, с. 27].

Добровільна модель медіації представлена в Казахстані, Вірменії, Білорусії, Молдові, Грузії, Узбекистані, Монголії. В Україні на сьогодні відсутній закон, яким би визначалося правове регулювання медіації та відсутнє чітке бачення моделі медіації, яка має розвиватися в суспільстві та державі. Не зрозумілою до кінця є позиція України щодо подальших кроків розвитку медіації.

У Республіці Казахстан порядок здійснення медіації визначено в Законі «Про медіацію» [15] та в Правилах проходження навчання за програмою підготовки

медіаторів, що затвержені постановою Уряду Республіки Казахстан № 770 від 03.07.2011 [16]. У судових органів відсутнє право направляти за власною ініціативою сторони до медіатора. Відтак, у Республіці Казахстан сторони керуються власними потребами й інтересами у питаннях звернення до медіації.

За даними бази законодавства країн Співдружності Незалежних Республік, у Республіці Вірменії основні правові положення, які регламентують порядок проведення процедури медіації, визначені в Законі Республіки Вірменії «Про медіацію» № ЗР-351 від 28.06.2018 [17]. Відповідно до статей 2 та 4 цього Закону, медіація здійснюється добровільно у будь-яких цивільних спорах, а також в інших спорах, що дозволено законодавством [17].

У Республіці Білорусь медіація здійснюється у відповідності до Закону «Про медіацію», який було прийнято Палатою представників 26.06.2013 року та погоджено Радою Республіки 28.06.2013 року [18]; постанови Міністерства Ради Міністрів Республіки Білорусь № 1150 «Про затвердження Правил проведення медіації» [19], постанови Міністерства юстиції Республіки Білорусь № 13 «Про затвердження Інструкції про порядок ведення Реєстру медіаторів і Реєстру організацій, які забезпечують проведення медіації» [20], постанови Міністерства юстиції Республіки Білорусь № 14 «Про затвердження форм документів у сфері медіації» [21], постанови Міністерства юстиції Республіки Білорусь № 15 «Про затвердження правил етики медіаторів» [22]. Медіація у Білорусії може здійснюватися як досудовий спосіб урегулювання спору, так може бути і варіантом розгляду спору, який уже знаходиться на розгляді у суді. Законодавство Республіки Білорусь регулює усі тонкощі процесу медіації, визначає діяльність медіаторів та забезпечує учасникам медіації розуміння форми документів, що мають складатися у процесі вирішення спору за допомогою медіації.

Розвиток альтернативних способів ви-

рішення спорів у Грузії є у центрі уваги проектів Європейського Союзу та Програми розвитку ООН (ПРООН) у Грузії [12]. На сьогодні в Грузії функціонують інститути нотаріальної та судової медіації. Грузинські дослідники Нана Розепашвілі та Мака Тцечубава стверджують, що після запровадження медіації в країні з'явилися як позитивні, так і негативні сторони від цього процесу. До позитивних сторін дослідники відносять швидкість процесу, збереження ділових відносин між сторонами, конфіденційність процесу, досягнення консенсусу та розуміння об'єктивності медіації. Негативна сторона медіації полягає в тому, що одна зі сторін конфлікту може не погодитися на участь у медіації, що позбавляє іншу сторону права на можливість використати позасудовий спосіб урегулювання спору [23].

Медіація в Республіці Узбекистан здійснюється у відповідності до Закону «Про медіацію», що був прийнятий 03.07.2018 року і вступив у силу 01.08.2019 року [24]. Умови для застосування медіації визначені у статті 15 Закону Республіки Узбекистан «Про медіацію» [24]. Медіація може бути застосована в позасудовому порядку, в процесі розгляду спору в судовому порядку, до видалення суду в окрему (нарадчу) кімнату для ухвалення судового акта. Медіація може бути застосована і в процесі розгляду спору в третейському суді до прийняття рішення третейського суду.

З 2013 року в Республіці Молдова впровадження медіації здійснюється за підтримки Європейського банку реконструкції та розвитку [11]. Наразі медіація здійснюється на підставі Закону Республіки Молдова № 137 «Про медіацію», що був прийнятий 12.04.2018 та вступив у силу 21.08.2015 [24]. Медіація може бути ініційована будь-якою стороною за власною ініціативою, а також за рекомендацією органів публічної влади, судових інстанцій або органу кримінального розслідування. У рамках судового процесу суд пропонує сторонам узяти участь в інформаційній зустрічі з метою повідо-

влення про спосіб вирішення спорів за допомогою медіації.

Такі країни, як Таджикистан та Туркменістан, поки що визначаються з моделлю медіації та способом її законодавчого регулювання. У Таджикистані триває робота над розробкою закону про медіацію [10]. Розвиток медіації в Таджикистані, як і в Молдові, підтримується Європейським банком реконструкції та розвитку. У травні 2017 року при Торгово-промисловій палаті Таджикистану був створений Центр медіації та права [9].

У Монголії, за твердженням Голови Ради з медіації при Судовій Генеральній раді Монголії Тунгалаг Дагвадорі, дослідження медіації здійснювалося з 2004 по 2009 роки [7, с. 1]. При Асоціації монгольських адвокатів було створено юридичний Консультаційно-посередницький центр, який узяв на себе функції навчання медіації. З 2010 по 2015 роки у Монголії стартували перші пілотні проекти впровадження судової медіації. За словами Тунгалаг Дагвадорі, при судах було розроблено правила медіації. Пізніше Парламент прийняв Закон про медіацію, який на сьогодні є основою для врегулювання спорів. Також у Монголії з 2015 року ведеться база медіаторів [7, с. 1].

Висновки

Медіація є повноцінним правовим способом вирішення спорів. Західна модель, яка виникла в Сполучених Штатах Амери-

ки, почала розповсюджуватися і в країнах Співдружності Незалежних Держав. У переважній більшості країн, що входять до Співдружності Незалежних Держав, медіація регулюється законами про медіацію. До прийняття законів про медіацію деякі з країн передбачали можливість розгляду спору за допомогою медіації у своїх процесуальних кодексах.

Як показує досвід країн Співдружності Незалежних Держав, наявність одного лише закону не може врегулювати весь процес медіації. Для цього необхідним є прийняття низки нормативно-правових актів, які будуть визначати порядок здачі іспитів для отримання статусу медіаторів, порядок організації процедури медіації, процес оформлення документів у процедурі медіації, спосіб ведення реєстру медіаторів у країні. В Азербайджанській Республіці також розроблено дорожню карту медіації.

Окрім того, для кожної з країн Співдружності Незалежних Держав необхідним є розуміння виду медіації, який би відображав потреби держави та суспільства. Для обрання обов'язкової або добровільної медіації країни Співдружності Незалежних Держав проводять спільні дослідження з країнами Європейського Союзу і запроваджують пілотні проекти.

Вказаний досвід щодо впровадження і регулювання медіації є важливим для України у розумінні процедурних моментів функціонування медіації в країні.

Література

1. Mediation in the neighbouring countries: [Електронний ресурс] / Tsisana Shamlikashvili. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201105/20110518ATT19578/20110518ATT19578EN.pdf>
2. International mediation in theory and practice: lessons of Nagorno-Karabakh: the monograph: [Електронний ресурс] / Irena Sargsyan. – Режим доступу: http://pdc.ceu.hu/archive/00004733/01/INTERNATIONAL_MEDIATION_IN_THEORY_AND_PRACTICE.pdf
3. Kyrgyz Republic Judicial System Diagnostic: Measuring Progress and Identifying Needs: Report No. 61906-KG: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://siteresources.worldbank.org/INTLAWJUSTINST/Resources/Kyrgyzstan_Judicial_System_Diagnostic_Report.pdf
4. Alternative Dispute Resolution: Why It Doesn't Work and Why It Does: [Електронний ресурс] / Todd B. Carver, Albert A. Vondra. – Режим доступу: <https://hbr.org/1994/05/alternative-dispute-resolution-why-it-doesnt-work-and-why-it-does>
5. Broadening the Use of Alternative Dispute Resolution in Azerbaijan: Guiding Results through Public Institutions: [Електронний ресурс] / Damir Kaufman, Eva Maria Melis, Amit Mukherjee, and Christian Michel-Casulleras. – Режим доступу: <http://documents.worldbank.org/curated/en/>

276851523861467867/pdf/125281-BRI-PUBLIC-GovNotesBroadeningtheUseofAlternativeDispute ResolutioninAzerbaijan.pdf

6. Report on EU-Azerbaijan relations in the framework of the revised European Neighbourhood Policy: joint staff working document: [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/2019_report_on_eu-azerbaijan_relations_in_the_framework_of_the_revised_european_neighbourhood_policy_0.pdf

7. Development and Establishment of Mediation System: [Електронний ресурс] / Tungalag Dagvadorj. – Режим доступу: https://www.jica.go.jp/english/publications/j-world/c8h0vm0000anz0xu-att/1701_08.pdf

8. Mediation developments in Armenia: report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://weinsteininternational.org/armenia/>

9. Tajikistan elaborates law to keep commercial disputes with foreigners out of court: [Електронний ресурс] / Asia-Plus. – Режим доступу: <https://news.tj/en/news/tajikistan/economic/20180501/tajikistan-elaborates-law-to-keep-commercial-disputes-with-foreigners-out-of-court>

10. Commercial mediation in Tajikistan: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.idlo.int/what-we-do/initiatives/commercial-mediation-tajikistan>

11. Moldova – Commercial Mediation and Arbitration: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ebrd.com/work-with-us/procurement/pn-65054.html>

12. EU and UNDP promote Mediation and Arbitration in Georgia: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ge.undp.org/content/georgia/en/home/presscenter/pressreleases/2019/eu-and-undp-promote-mediation-and-arbitration-in-georgia.html>

13. Закон Азербайджанской Республики “О медиации”: по состоянию на 18 июня 2019 года: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mediation-eurasia.pro/zakonodatelstvo/zakon-azerbajdzhana-o-mediacii/>

14. Закон Кыргызской Республики № 161 “О медиации”: по состоянию на 12 апреля 2018 года: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mediation-eurasia.pro/zakonodatelstvo/zakon-kyrgyzskoj-respubliki-161-o-mediacii>

15. Закон Республики Казахстан “О медиации”: по состоянию на 11 апреля 2018 года: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mediation-eurasia.pro/zakonodatelstvo/zakon-respubliki-kazahstan-o-mediacii>

16. Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении Правил прохождения обучения по программе подготовки медиаторов»: по состоянию на 11 апреля 2018 года: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mediation-eurasia.pro/zakonodatelstvo/postanovlenie-pravitelstva-respubliki-kazahstan-ob-utverzhenii-pravil-prohozhenija-obuchenija-po-programme-podgotovki-mediatorov>

17. Закон Вірменії «Про медиацию» № ЗР-351 від 28 червня 2018 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=114956

18. Закон Республики Беларусь № 58-З “О медиации”: по состоянию на 12 апреля 2018 года: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mediation-eurasia.pro/zakonodatelstvo/zakon-respubliki-belarus-58-z-o-mediacii/>

19. Постановление Совета Министров Республики Беларусь № 1150 “Об утверждении Правил проведения медиации”: по состоянию на 11 апреля 2018 года: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mediation-eurasia.pro/zakonodatelstvo/postanovlenie-soveta-ministrov-respubliki-belarus-1150-ob-utverzhenii-pravil-provedeniya-mediacii>

20. Постановление Министерства юстиции Республики Беларусь №13 “Об утверждении Инструкции о порядке ведения Реестра медиаторов и Реестра организаций, обеспечивающих проведение медиации”: по состоянию на 11 апреля 2018 года: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mediation-eurasia.pro/zakonodatelstvo/postanovlenie-ministerstva-justicii-respubliki-belarus-13-ob-utverzhenii-instrukcii-o-porjadke-vedeniya-reestra-mediatorov-i-reestra-organizacij-obespechivajushih-provedenie-mediacii>

21. Постановление Министерства юстиции Республики Беларусь № 14 “Об установлении форм документов в сфере медиации”: по состоянию на 11 апреля 2018 года: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mediation-eurasia.pro/zakonodatelstvo/postanovlenie-ministerstva-justicii-respubliki-belarus-14-ob-ustanovlenii-form-dokumentov-v-sfere-mediacii>

22. Постановление Министерства юстиции Республики Беларусь № 15 “Об утверждении Правил этики медиатора”: по состоянию на 11 апреля 2018 года: [Електронний ресурс]. – Ре-

жим доступу: <https://mediation-eurasia.pro/zakonodatelstvo/postanovlenie-ministerstva-justicii-respubliki-belarus-15-ob-utverzhdenii-pravil-jetiki-mediatora>

23. Notary mediating in Georgia / Nata Rozepashvili, Мака Tsebuchava; Юридичний вісник. Повітряне та космічне право. – Т. 1. – № 42 (2017): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/article/view/11519/15300>

24. Закон Республики Узбекистан “О медиации”: по состоянию на 16 апреля 2019 года: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mediation-eurasia.pro/zakonodatelstvo/zakon-respubliki-uzbekistan-o-mediacii>

25. Закон Республики Молдова № 137 “О медиации”: по состоянию на 12 апреля 2018 года: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mediation-eurasia.pro/zakonodatelstvo/zakon-respubliki-moldova-137-o-mediaci>